

čemo, da bi delo, ki je bilo izvršeno v naslednjih dveh, treh letih, sploh ne bilo izvršljivo, če bi ne imeli pravočasno v svoji organizaciji lastnega strokovnega tajništva. To mi bo vedel potrditi prijatelj in neprijatelj, ki je imel kedaj posla v našem učiteljskem uradu.

Toda Ganglov vedno stvarjajoči duh ni miroval. Političnemu ujedinenju učiteljsva Srbov, Hrvatov in Slovencev naj bi sledilo še stanovsko. Uresničili naj bi se načrti kalimegdanske noči, porojeni v Ganglovi duši ob priliki prvega kongresa srbskega učiteljsva v Beogradu leta 1906. (Prim. »Sen poletne noči«, »Učit. Tov.« št. 22 iz leta 1919.)

»Zaveza mora preosnovati svoja pravila v tem smislu, da se lahko združi s Savezom dalmatinskih društev v Splitu, s Savezom učiteljskih društev v Zagrebu, s Savezom učiteljskih društev Bosne in Hercegovine v Sarajevu in z učiteljskim Uduženjem v Beogradu. To bo ponosno naše udruženje, za katerim smo hrepneli z dušo in srcem; tako ujedinenje nam je ideal, ki naj se nam uresniči v bližnji bodočnosti.« Tako je pisal Gangl kmalu po prevratu v 26. številki »Učit. Tovariša« z dne 15. novembra 1918 in nadaljeval v naslednji, t. j. 27. številki z dne 29. novembra: »Pravočasno hočemo poskrbeti za odpravo vsega, kar stoji našemu združenju na poti. Razdružiti hočemo vse podeželske organizacije, kot jedro naj ostanejo le okrajna učiteljska društva, a svoji Zavezi poverimo nalogo, da ustvari našo skupno, enotno, mogočno stanovsko jugoslovansko združenje, ki naj zveže v zvestobi in bratstvu nas vse od Soče do Vardarja, od Gospe svete do Kosovega polja, kolikor nas je enega duha in ene misli!«

V številki 12. in 13. »Učit. Tovariša« z dne 28. marca 1919 je stopil Gangl z daljšim člankom (»Unija jugoslovanskega učiteljsva«) pred učiteljsko javnost ter v podrobnostih razložil, kako si predstavlja novo udruženje. Drugi članek z istim naslovom je izšel 14. maja 1919 v 20. številki »Učit. Tovariša«; v njem so očitani razgovori, ki jih je imel Gangl v Zagrebu 30. aprila 1919 s tovarišem Kirinom, predsednikom Saveza hrvatskih učiteljskih društev in tov. Skavičem, tajnikom istega Saveza ter dan nato še v Ljubljani s tov. Adžemovićem, zastopnikom srbskega učiteljskega Uduženja.

Razgovori so potekali na vsej črti ugodno, nakar se je Zaveza obrnila na vse hrvatske in srbske pokrajinske Zveze s prošnjo, da izrazijo svoje mnenje o zadevi ustanovitve učiteljske Unije.

Ganglova ideja je padla na rodovitna tla! Od vseh strani so prihajali na Zavezo ugodni glasovi: beogradsko Uduženje je med drugim poročalo sledeče: »Primili smo radosno Vaš poziv, kojim ste se obratili Srpskom Učiteljskom Uduženju s pitanjem: pod kakvim bi se pogodbama moglo izvesti ujedinenje svih učiteljskih Uduženja v našem kraljevstvu. Makako da se ovo pitanje, koje je Vaš Savez pokrenuo, reši, mi Vam, draga braćo, unapred odgovoramo, da smo bili i ostali jedno i da čemo to jedno biti i u buduće. Savez neka imenuje i pošalje jednoga svoga delegata u Beograd, a pisati je i u Zagerb, Split i Sarajevo, da i njihova Uduženja pošalju svoje delegate na ustanacenje ovoga pitanja!«

Dogovor med prizadetimi Uduženji je bil gotov v kratkem času. Za dan 8. junija 1919 so bili povabljeni v Beograd delegati vseh pokrajinskih Uduženj v državi, ki so zastopali: Zavezo jugoslovanskih učiteljskih društev v Ljubljani, Savez hrvatskih učiteljskih društev v Zagrebu, Učiteljsko Uduženje v Beogradu, Učiteljsko društvo v Črni gori, Učiteljski Savez v Bosni in Hercegovini ter Savez učiteljskih društev v Dalmaciji; poleg navedenih delegatov so bili navzoči na beograjskem zborovanju tudi odposlanci učiteljsva iz Banata, Bačke in Baranje.

Štirinajst dni za tem, t. j. 22. junija so bila v Zagrebu ponovna posvetovanja, ki so se nadaljevala 24. in 25. junija v Beogradu, kjer je zastopal nekdanjo Zavezo poleg tovarišev Jelenca in Gnusa i tov. Gangl. »Učit. Tovariša« z dne 2. julija 1919 objavlja uspehe beograjskega sestanka v svoji 27. številki z dne 9. julija 1919 z naslednjim poročilom: »Na osnovi razgovorov je sklenjeno, da se zagrebški sklepi sprejmejo kot podlaga razprav na skupščinah poedinih zvez (udruženj), po katerih se hoče pripraviti material za kongres učiteljsva kraljevstva SHS.«

Drugo nič manj važno zborovanje za potek in razvoj snujočega se Uduženja se je vršilo dne 5. in 6. septembra istega leta v Ljubljani, kjer je celokupna delegacija Zaveze soglasno sprejela predloge, ki jih je stavil in utemeljeval Gangl v imenu

upravnega odbora Zavezinega. Ganglova jedrnata in temeljita izvajanja so žela splošno odobravanje zlasti od strani vodilnih srbskih učiteljev, ki so bili takrat navzoči na delegacijskem zborovanju. (Prim. Ganglov članek: »Za enotno strokovno organizacijo vsega jugoslovanskega učiteljsva«, »Učiteljski Tovariš« leta 1919., št. 38.)

Sprejeti Ganglovi dalekovidni predlogi so poleg drugih vsebovali sledeče točke:

1. Zaveza jugoslovanskega učiteljsva v Ljubljani se razdruži.

2. Priporoča se, da se enako razdružijo tudi vse druge pokrajinske učiteljske organizacije v državi.

3. Osnuje naj se skupna in enotna stanovska učiteljska organizacija s centralo v Beogradu, ki ji naj določi ime in da pravila splošni učiteljski kongres.

4. Temelj tej organizaciji so okrajna učiteljska društva, osnovana na enotnih pravilih.

5. Centralo naše skupne organizacije reprezentuje začasno upravni odbor Učiteljskega Uduženja v Beogradu, ki naj se pomnoži z zastopniki slovenskega in hrvaškega dela učiteljsva.

6. Tak upravni odbor ima nalogo, da izdela načrt pravil za skupno organizacijo in za okrajna učiteljska društva ter skliče učiteljski kongres kot ustanovno skupščino naše bodoče skupne stanovske organizacije.

Po ljubljanskem delegacijskem zborovanju je pričelo tiho notranje delo v posameznih okrajnih društvih. Mnogo tvarine razgovorom je nudil v tistem času načrt zakona o narodnih šolah, ki je bil izšel v »Tovarišev« prilogi dne 17. septembra 1919. leta; nemalo se je po društvi tudi razpravljalo o načrtu pravil, ki naj ustvarijo temelje bodoči učiteljski organizaciji v kraljevini SHS.

Tudi vodstvo v likvidaciji se nahajajoče Zaveze ni držalo rok križem. Baš ono je imelo posla čez glavo, saj se je z urnimi koraki bližal prvi učiteljski kongres, ki je bil določen za dan 18. julija 1920 v naši prestolnici v Beogradu. Glavno, kar je bilo treba za kongres pripraviti, so bila pravila, ki jih je priobčil »Tovariš« v prilogi k številki 23. z dne 10. junija 1920, torej pravočasno dovolj, da se je slovenska delegacija lahko pripravljena podala na svoj prvi veliki praznik v Beograd. Osnutek pravil, slovenski namreč, je sicer sestavljal in sestavil likvidacijski odbor Zaveze jugoslov. učiteljsva v Ljubljani, ne izdam pa prav nobenih tajnosti, če naglašam, da je tudi pri tem poslu odlično sodeloval tovariš Gangl in da je osnutek pravil — priobčen v »Tovariš« — v bistvu tak, kakoršnega si je zamislil v svoji širokopoteznosti Gangl sam.

Slovensko učiteljsvo je odšlo tedaj z Ganglovim osnutkom na kongres v Beograd ter priborilo dne 18. julija 1920 temu osnutku sijajno zmago. »Učiteljski Tovariš« (z dne 29. julija 1920, št. 28.), ki je poročal precej obširno o takratnih kongresnih dnevih, piše tozadevno: »Slovensko učiteljsvo je prišlo na kongres z določenim programom in ponovno zre danes na svoj trud, saj je kongres sprejel ves njegov načrt udruženja brez vsakršnih izprememb in ga postavil temeljem naše nove organizacije. Delo naše Zaveze je na kongresu praznovalo svoje veliko zmagoslavje!«

Z ustanovitvijo UJU je videl Gangl svoj dolgoletni sen uresničen in svoje delo pri organizaciji za končano. Izvolitve v novi upravni odbor ni sprejel, ker mu obilni poklicni posli niso dovoljevali, da bi mogel zadostno časa in truda posvečati organizacijskemu delu. Umaknil se je tiho v ozadje ter dal prostora drugim, mlajšim...

»Dixi et salvavi animam meam! Črtal sem le v širokih konturah. Eden je moral začeti, sedaj govorite drugi! Izpreminjajte in nasvetujte kakor vam drago, le enega mi ne vzemite: vere v bodočnost jugoslovanskega učiteljsva!« Te besede je zapisal Gangl sicer leta 1919. (»Učit. Tov.« št. 12. in 13. z dne 23. marca 1919), a bile bi primerne ob njegovi odhodnici po srečno zaključenem kongresu. Če bi jih Gangl pisal tik po kongresu leta 1920., bi jaz videl v njih njegovo slovo od dela za organizacijo jugoslovanskega učiteljsva, toda ker so bile k sreči že prej in ob drugi priliki izgovorjene, sem prepričan, da bo stal Gangl tudi še pri kakem poznejšem svojem jubileju našemu UJU zvesto ob strani, veselo se spominjajoč dela sredi udanega mu slovenskega učiteljsva!

Idejni utemeljitelj UJU naj živi!

Pavel Plesničar.

Gangl kot politik.

Brzojavka: Idriza, 4. marca 1908.

»Pri današnji ožji volitvi za deželni zbor kranjski je bil proti dekanu Mihi Arku izvoljen deželnim poslanjom učitelj Engelbert Gangl.« (Učit. Tov., 1908 št. 10.)

O človeku, ki je žrtvoval vse svoje duševne sile in vrline vedno le v prospeh svojega naroda in vzgoje mladine, ki so mu bili najvažnejši predvsem vzgojni in kulturni cilji in ki je ves čas svojega plodonosnega delovanja nesebično delal in ustvarjal, ne ozira se na trenutno politično razpoloženje, je težko govoriti o njem kot politiku. Vendar ga hočem pokazati, ne toliko kot politika v pravem pomenu besede, pač pa kot neumornega delavca, ki je znal vedno in povsod izkoristiti prilike tudi na političnem polju v korist svojemu stanu in trpečemu ljudstvu. To je naš tovariš in prijatelj Gangl! Pravi politik Gangl ni bil nikoli, ker mu tega ni dopuščala njegova plemenita, mehka in globoko čuteča duša, njegova nesebičnost in požrtvovalnost ter njegovi vzvišeni cilji, ki jim je služil celo svoje življenje in jim posvetil vse svoje delovanje. Zato je bil politik le v toliko, kolikor so ga v to prisilile razmere in razne druge okolnosti.

In tako se je tudi zgodilo, da je bil leta 1908. izvoljen deželnim poslancem v bivši deželni zbor kranjski.

Vest je vzbudila med naprednimi slovenskimi krogi veliko veselje in radost, posebno pa v vrstah kranjskega naprednega učiteljsva, ki je to izvolitev z veseljem pozdravilo, osobito, ker je bil Gangl prvi napredni učitelj, ki je prišel takrat v kranjski deželni zbor. Obenem pa je učiteljsvo videlo v njegovi osebi svojega velikega in nesebičnega zagovornika, svojega zvestega tovariša, ki je nastopil vsikdar neustrašeno za koristi svojega stanu in šolstva sploh.

S to izvolitvijo se je takorekoč pričelo njegovo politično delovanje. Ni stopil samovoljno v politično arena, ampak ljudstvo, ki je poznalo učitelja Gangla, ki je znalo ceniti njegove sposobnosti in dela, to ljudstvo ga je poslalo tja, kjer naj po svojih velikih, prirojenih zmožnostih dela, gradi in ustvarja. Sledil je ukazu svojih volilcev in šel na odgovornosti in dela polno pot, ne boječ se truda in političkih viharjev, s samozvestjavo, da hoče posvetiti vsa svoja dejanja in nehanja le v dobrobit svojega stanu in brezpravnega ljudstva.

Kot poslanec je takoj razvil svoj program, sloneč na principih narodnosti, svobodomiselnosti in demokratizma ter je stavil kulturno vprašanje, to je izobrazbo naroda, na čelo vseh drugih vprašanj. Povdarjal je, da zamore le prosvetljeno ljudstvo biti deležno sadov oživljajoče kulture. To nalogo pa ima vršiti ravno šola, ki naj bo popolnoma neodvisna; svobodno naj se razvija njena moč in naj neovirano služi svojemu narodu. (»Učit. Tov.« 1908, št. 8.) Tako je dejal učitelj in poslanec Gangl, in ko je bilo meseca junija 1908 sklicano prvo zasedanje kranjskega deželnega zbora, je bil Gangl tisti, ki je povzdignil svoj glas in se v razpravi o volilni reformi zavzel za pravice brezpravnih — za pravice delavstva. Zastopal je namreč stališče splošne, direktne, tajne in enake volilne pravice, s čimur je pokazal, da umeva socialne in političke razmere našega najbednejšega prebivalstva in da čuti z onimi, ki so bili do tedaj prezrti in niso imeli besede pri zakonodaji v deželnem zboru kranjskem. (»Učit. Tov.« 1908., št. 26.)

Kakor je čutil z brezpravnim delavstvom, še tem večja vez in ljubezen ga je spajala s stanom, ki mu je pripadal sam. Kot poslanec in učitelj se je vedno udeleževal vseh stanovskih zborovanj, kjer je v svojih globoko zamišljenih, temeljitih in jedernatih govorih bodril učiteljsvo k delu in vztrajnosti, očrtal stališče svojega stanu in se toplo zavzemal za zboljšanje gmotnega stanovskega vprašanja. Na četrtem shodu kranjskega naprednega učiteljsva, ki se je vršil v decembru istega leta v Ljubljani, je med drugim dejal: »Ljubim to zemljo, ker sem zaradi nje, iz nje in zavoljo nje, ampak nočem, da mi ta zemlja hrani samo grob, hočem da mi daje tudi kruha. Če je ta zemlja toliko močna, da nosi na sebi tuilstvo, ki se tako prešerno razvija vzlic krvavim dogodkom 20. septembra, mora biti močna tudi toliko, da hrani nas. Ali je močansamo tisti, ki izrablja to zemljo in ki nameče vanjo seme, da rodi renegate...« To so bile za tisto dobo ostre in pikre besede, ki se jih je drznil izgovoriti le človek

čiste duše ter velikega spoštovanja, in to je bil Gangl. V istem govoru je nadaljeval: »Vera, da je človek, človek, je največje spoznanje. Iz prečičanja, da je samo za vest najlepši plod vsake šole, se rodi največja moč, ki jo lahko posamezniki razvijajo v samoobrambo. Naše ljudstvo se bo branilo, ako bo močno v svojih duševnih silah, ako bo močno v gospodarskih pozicijah. Duševna osamosvojitvev in pa ona na gospodarskem polju naj nas vse zedini, da rešimo najprej ljudi, da se zavedo sami sebe. Naša pot bodine odljudstva, ampak k ljudstvu. Naše zadoščenje je to, da je naša bodočnost zidana tam, kjer so množice brezpravnih, izkoriščanih ljudi, bodisi v političškem, bodisi v gospodarskem oziru.« (»Učit. Tov.« 1909., št. 2.). Citiram te pomembne besede, ker se v njih zrcali veliko njegovo hrepenenje po izobrazbi naroda in stanovskem ujedinenju in ki iz njih zveni, da je bil kot politik obenem tudi veliki učitelj, ki je čutil in prenašal vse gorje svojega naroda, osobito še svojega stanu.

Kadarkoli je bilo sklicano zasedanje bivšega deželnega zbora kranjskega, vselej smo imeli priliko poslušati Gangla, ki je v svojem vedno dobro zasnovanem govoru s stvarnimi in tehtnimi argumenti podprl svoje predloge in resolucije tako, da mu niti njegovi politični nasprotniki niso mogli ugovarjati. Bil je vsestransko in izredno delaven, posebno pa v deželni zbornici. Tako je že pri prihodnji seji, ki se je vršila v februarju 1909. leta, zavzel stališče demokratizacije vseh javnih zastopstev, predvsem takratnega deželnega šolskega sveta. Na demokratskih načelih slonečem govoru se je postavil na stališče pravičnosti in zahteval spremembo deželnega šolskega zakona v toliko, da voli učiteljsvo svoje zastopnike v deželni šolski svet samo, in da naj ima osnovnošolsko učiteljsvo v njem sorazmerno po dva, srednješolsko pa po enega zastopnika. (»Učit. Tov.« 1909., št. 6.). Seveda so te resolucije pri takratnih političnih razmerah — akoravno so bile podane v interesu celokupnega učiteljsva — padle v vodo, istotako kakor pozneje regulacija učiteljskih plač.

A kljub vsem tem razočaranjem in političnim demagoštvom Gangl ni izgubil poguma, kajti imel je vero v pravičnost in v one ideale, ki so ga vodili pri vsem njegovem stremljenju v doseg smotra, ki si ga je začrtal v svojem programu. Ostal je vedno neizprosno, moč jaklen, moč istih nazorov in principov in ni klonil tilnika niti v najhujših političkih borbah. Ko je bila 14. oktobra 1909. leta sklicana 25. seja bivšega deželnega zbora kranjskega, je stopil Gangl vnovič na plan, zastopajoč interese svojih gladnih tovarišev in hoče odpreti oči in ušesa vsem onim, ki niso ne videli in ne slišali. V mislih je imel vedno svoj stan, ker je živel in trpel z njimi, zato je storil zanj vse, kar je bilo v njegovi moči. Predvsem mu je bilo na srcu gmotno stanovsko vprašanje. To vprašanje je bila odprta rana na učiteljskem telesu, ki je krvavela in klicala po ozdravljenju, a ni našla razen Gangla ljudi, ki bi ji bili pripravljeni dati leka. V ta namen je stavil v svrhu lažje in hitrejše izvedbe in rešitve tega vprašanja samostojni predlog glede uvedbe kulturnega davka, ki naj bi se raztezal na industrijska podjetja, banke, hranilnice in zadruga, obenem pa predlagal, da prevzame država vsaj polovico vseh stroškov za vzdrževanje osnovnega šolstva in učiteljsva. Istočasno je stavil tudi predlog, v katerem se je zavzel za 35letno službeno dobo, vstevši provizorična in vojaška leta. Vse te predloge je v svojem daljšem govoru obširno utemeljeval in podal naravnost pretresujočo sliko bede, ki je razjedala in uničevala celotni učiteljski stan. A vse te lepe besede niso našle odmeva v bivši kranjski zbornici, in samo zato, ker so izšle iz ust naprednega učitelja-trpina. Stavil je še druge predloge in resolucije, a za vse je našel le gluha ušesa. (»Učit. Tov.« 1909., št. 42.). Pa kljub temu ni obupal, ker je bil uverjen, da bo končno takratna večina v deželni zbornici vendarle prišla do spoznanja, da je treba lačne nasititi in žejne napojiti. Zato je v zasedanju 31. januarja 1910 prišel zopet s predlogom glede zboljšanja gmotnega stanja kranjskega učiteljsva in je v svojem govoru obširno razpravljal o hlapcu Jerneju in njegovih pravicah. — (»Učit. Tov.« 1910., št. 9.). Zapustil je z gnevom zbornico in se podal med učiteljsvo, kjer

je nadaljeval svoje delo v korist stanu in narodu. Dne 7. avgusta istega leta ga vidimo zopet na glavni skupščini »Zaveze«, kjer je podrobno govoril o § 1. državnega šolskega zakona, ki ga je podal in razložil ne oziraje se na politične tendence in opirajoč se zgolj na pravico, demokratizem in ljubezen do bližnjega. (»Učit. Tov.« 1910., št. 32.). Zdej med tovariši, zdaj v poslanski zbornici, pa zopet tam med delavskimi masami, nikdar ni miroval, hodil od trpina do trpina, ga krepil in vzpodbujal k delu, zagotavljajoč mu spas in lepšo bodočnost. Poleg učit. stanu se je zavzel predvsem za idrijsko delavstvo, kar je storil že v prvi dež.-zbornski seji. L. 1910. je interpeliral v zbornici za preskrbo dovoljnih delavskih stanovanj (»Učit. Tov.« 1910., št. 9.); leta 1912. pa za pravično razdelitev delavskih doklad, kjer je med drugim izjavil: »Idrijski delavec in kranjski učitelj, to sta dva faktorja, ki sta zapostavljena in ne moreta priti do svojih pravic, in le čuditi se je, da ta dva faktorja vztrajata in da sta nepodkupljiva v veliki svoji večini. Tema dveh veljaj danes moje iskreno priznanje in spoštovanje, zakaj prepričan sem, da iz takih elementov, ki so vajeni trpljenja in pomanjkanja, a ki ne klonijo nobeni sili, zraste nov rod, ki nam zagotovi lepšo bodočnost.« (»Učit. Tov.« 1912., št. 8.). Tako globoko je mislil in čutil le Gangl, ki je poznal bedo in pomanjkanje teh dveh stanov.

Vsakokrat, kadar je le prestopil prag deželne zbornice, je prišel z novimi predlogi. V seji dne 24. septembra l. 1913. je zahteval izpremembo § 23., točka 3. zak. o šolskem nadzorstvu (v prilog pasivne volilne pravice učiteljske). (»Učit. Tov.« 1913., št. 39.). Istega leta je sestavil tudi znamenito spomenico o položaju kranjskega učiteljstva »Dejanja govore!«, kjer je v podrobnostih naslikal in predočil javnosti vse krivice, trpljenja in muke, ki jih je moralo prestati napredno kranjsko učiteljstvo pod takratnim klerikalnim režimom. Brošura je vzbujala splošno zanimanje in sočutje nad preganjanjem učiteljstvom ter je bila tudi prevedena na druge jezike. Dne 2. marca 1914 vidimo tega pionirja in apostola kranjskega učiteljskega vnovič v zbornici med poslanci, kjer je obširno in temeljito obravnaval novi osnovnošolski zakon, ki je bil takrat v projektu in dokazal, da so posamezne točke tega zakona šolstvu in učiteljstvu naravnost v kvar, obenem pa jasno in odločno zahteval, da se mora predvsem rešiti materijelno vprašanje kranjskega učiteljstva. Spomnil se je pri tem tudi na vpokojence in vdove in stavil predlog, da se tudi tem nakaže primerna stanarina odnosno draginjska doklada. (»Učit. Tov.« 1914., št. 10.).

Na vse je mislil, vsem je hotel pomagati in rešiti celotni učiteljski stan iz takratnega neznoznega stanja. Delal in storil je mnogo, da skoro več, kakor je mogoče in bi ne miroval prej, da mu ni izbruh svetovne vojne prestrigel načrte in ukinit njegovo trudapolno in nesebično delovanje, ki je bilo posvečeno zgolj trpečim in preganjanjem.

S postankom svetovne vojne se je takorekoč zaključilo njegovo politično delovanje in od tedaj naprej je posvetil vse svoje moči le vzgoji in šoli, ki ga je po prevratu v priznanje njegovih velikih zaslug za učiteljstvo in šolstvo postavila na sedanje visoko in odgovorno mesto, katero zastopa v duhu demokratizma in globoki ljubezni do šole in učiteljstva, ne oziraje se na posamezne politične stranke, v čast in ponos celokupnemu slovenskemu učiteljstvu.

Rado Grum.

V šoli vladaj ljubezen, a ne strah.

E. G.

Gangl — Sokol.

Ustanovitelj Sokolstva dr. M. Tyrš je s svojo globoko zamišljeno idejo ustvaril v češkem narodu trdno sokolsko organizacijo, ki ima dvojno široko nalogo: tehniško in idejno.

Tudi jugoslovensko Sokolstvo, ki je veren posnetek češkega, si deli delo v iste dve smeri. Obema je poverjena enako vredna naloga, zakaj niti brez prve niti brez druge ni popolnega Sokolstva.

Med sedanjimi najboljšimi delavci v sokolski idejni stroki je tudi tovariš brat Gangl, ki vrši po starostovega namestnika pri jugoslovenskem Sokolstvu Savelju. V vrstah jugoslovenskih Sokolov

je malo mož, ki bi se bili tako poglobili v bistvo sokolske ideje in ki bi s tako vnmemo in požrtvovalnostjo delovali v Sokolstvu kakor br. Gangl. Svoja prirodna talenta, govornišvo in pisateljevanje, je postavil v službo Sokolstva, enako tudi svojo vestnost in ljubezen do dela, zato mu ni nobena žrtev za Sokolstvo prevelika, nobeno delo pretežko, nobena pot predolga. Edina ovira pri tem delu mu je prevelika zaposlenost v službi in stanovski organizaciji, vendar ni dneva, ko bi br. Gangl ne žrtvoval vsaj nekaj svojega časa tudi sokolski organizaciji, da se točno pouči o tekočih sokolskih zadevah. Sokolska ideja mu je postala takorekoč njegov življenjski smoter, zato prepričevalno in navdušeno zastavlja za njo svojo besedo in pero. V globini svoje duše prepričan, da je sokolska misel za napredek in porast našega naroda in naše države eminentne važnosti, deluje z vsemi svojimi močmi za razvoj sokolske organizacije, da bi zavzela čim širše plasti našega naroda, da bi se končno uresničil izrek: Kdor Jugosloven — ta Sokol! Sokolska načela so mu sveta in se po njih ravna na vseh potih svojega življenja, dasiravno mu je bilo v prejšnji dobi sokolsko prepričanje v veliko škodo, zakaj tudi brat Gangl je moral okusiti grenak kruh preganjanja.

Aktivno delovanje br. Gangla v sokolstvu pričena za časa njegovega službovanja v Idriji, kjer je bil leta 1910. izvoljen za predsednika društva »Sokolski dom v Idriji«. Istega leta so se združila notranjska sokolska društva v lastno župo, ki je imela svoj sedež v Idriji. Na ustanovnem župnem občnem zboru, dne 20. februarja 1910 v Logatcu, je bil brat Gangl izvoljen za prvega župnega starosta. Z njemu lastno energijo in vnmemo se je lotil sedaj sokolskega dela. Ustanovil je lepo urejeno župno pisarno, katere vodstvo si je pridržal sam in pridno deloval za izpolnitev župne organizacije.

Znameniti so njegovi govori, ki jih je imel ob raznih prilikah kot župni starosta. Z ognjevitostjo besedo je izpodbujal Sokole in narod k narodnemu in sokolskemu delu. Do podrobnosti je preštudiral Tyrševe spise in se poučil o bistvu sokolske misli, ki jo je vedno in povsod možato zagovarjal in navdušeno priporočal. Uživel se je popolnoma v sokolsko življenje in ves prosti čas žrtvoval sokolskemu delu in sokolski družbi, v kateri se je počutil naj srečnejšega. To sokolsko življenje mu je tako priljubilo Idrijo, da jo je s težkim srcem zapustil, četudi sicer razmere niso bile najugodnejše, saj je gospodovalo takrat v Idriji naduto nemško uradništvo pri rudniški upravi in imelo povsod glavno besedo. Sokolsko članstvo je brata Gangla bratsko vzljubilo in ga spoštovalo, o čemer priča, da je bil leta 1911. izvoljen za društvenega starosta, katero mesto je obdržal do odhoda iz Idrije.

Delovanje Idrijske Sokolske župe in Sokolskega društva pod vodstvom brata Gangla je bilo vzorno in uspešno. Župa je prejelala poleg župnih zletov sokolske dneve, ki so bili posvečeni resnemu sokolskemu delu. Predavanja ob takih prilikah je poleg drugih opravljal br. Gangl, zlasti o razlaganju sokolske ideje. Izvršila sta se dva župna vaditeljska tečaja z najboljšimi uspehi, in tudi pri teh je prevzel br. Gangl pouk o sokolski misli.

Takoj v prvem letu svojega obstanka je izdajala župa svoj »Vestnik«, ki je izhajal dve leti samostojno, potem pa se je leta 1912. združil s »Sokolskim Vestnikom«, ki je bil glasilo Sokolskih žup Ljubljana I., Kranj, Idrija in Novo mesto. Naravno je, da je tudi brat Gangl pridno sodeloval pri teh sokolskih listih. Priobčil je več spisov in manjših notic, od prvih omenjamo: »Brat starosta otvarja odborovo sejo«, »Beseda funkcionarjem«, »Tekmovanje«, »Jezik očistiti peg« in »V novo življenje«. Zadnji članek, napisan tik pred svetovno vojno, pozivlja Sokolstvo k pravemu pojmovanju sokolske misli in k vztrajnemu delu. V »Sokolskem Vestniku« l. 1912. je priobčil dve krasni sokolski pesmi: »Pesem Sokolov« in »Pesem iz bodočih dni«. Ob 50letnem jubileju slovenskega Sokolstva l. 1913., ko bi se moral vršiti III. slovenski vsesokolski zlet v Ljubljani, je napisal br. Gangl v dr. Murnikovem »Slovenskem Sokolu« pod naslovom »V jubilejsko leto slovenskega Sokolstva« uvodnik, v katerem navdušuje članstvo za priprave na zlet, ki je pa bil prepovedan. Svetovna vojna je ustavila vse sokolsko delo za dobo petih let.

Ko so se po prevratu nekoliko pomirili duhovi, so se zbrali nekateri Sokoli v Ljubljani, med njimi tudi brat Gangl, da organizirajo in vzpostavijo zopet so-

kolsko delo. Dne 6. januarja 1919 so sklicali informativni sestanek slovenskega Sokolstva. Udeležba na sestanku je bila mnogobrojna. Brat Gangl je imel dva referata, in sicer: »Združjenje Sokolstva v jugoslovensko Sokolstvo« ter »Izobraževalno delo«. Poverili so mu načelstvo izobraževalnega odseka in časnikarskega odseka, ki sta se ustanovila v področju »Slovenske Sokolske Zveze«. Brat Gangl je takoj sestavil poslovnik za izobraževalni odsek in pričel z intenzivnim delom v Zvezi. Na občnem zboru dne 15. junija je podal temeljito poročilo o izobraževalnem delu in je bil vnovič izvoljen za načelnika izobraževalnega odseka.

V letu 1919. je začelo zopet izhajati glasilo »Slovenske Sokolske Zveze« pod imenom »Sokol«. Brat Gangl mu je bil prvih pet mesecev urednik, ki je dal listu trdno podlago in pravo smer, pozneje je zaradi preoblih poslov moral odločiti uredništvo. Za list je napisal globoko zamišljen uvodnik »Zmaga — svoboda!« in članek »Sokolstvo in izobrazba«, poleg tega je priredil za list mnogo krajših člankov in notic. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi lista za sokolsko mladino »Sokolice« in priobčil v prvem letniku dve pesmi: »Sokolici, bratje mili« in »Tabor«. Sploh je bil brat Gangl duša vsega dela v Zvezi in pri pripravah za prvi sokolski Sabor, ki se je vršil na Vidov dan 1919. v Novem Sadu. Tudi na Saboru je brat Gangl sodeloval v večih odsekih in bil izvoljen kot odbornik v Savezno starešinstvo, katero mesto je zavzemal dve leti. Na glavni skupščini v Osijeku l. 1921. je bil izvoljen za namestnika staroste J. S. S., katere funkcije vrši še danes. Vesten — kakor pri vsakem svojem delu, je tudi v sokolskih poslih. Predvarno, a odločno zastopa svoje stališče, ki je pa vedno v skladu s sokolskimi načeli, zato uživa v sokolskih krogih široko naše domovine visoko spoštovanje in simpatije. Pa tudi med češkimi Sokoli je br. Gangl poznan in priznan Sokol, tudi v tujini znajo ceniti njegovo delo za Sokolstvo.

Kot priznan mladinski pisatelj je vsa leta, odkar izhaja mladinski sokolski list »Sokolice«, zvest njegov sodruženik. Poleg že omenjenih spisov in pesmi je napisal za »Sokolice« še pesmi: »Domovina« in »Sokolici Aleksandru« in spise »Sokol sem in Sokol ostanem«, »Iz knjige Sokolstva«, »Ena domovina in v njej le eno Sokolstvo« ter »Naša skupna vez — sokolska ideja«, v katerih mladini primerno razlaga sokolsko idejo. Sodeluje pa tudi pri sokolskem listu »Sokolski Glasnik«, v katerem je priobčil v spomin prvemu starosti dr. Oražna pesem: »Ob grobu br. staroste dr. Oražna« ter članke: »Bela Ljubljana vas pričakuje in pozdravlja«, ob priliki I. jugoslov. vsesokolskega zleta, idejni članek: Naš človek in nekrolog po pokojnem dr. I. Tavčarju.

Razume se, da brat Gangl ob prvem vsesokolskem zletu v naši novi domovini leta 1922. ni stal križem rok brez dela. Sodeloval je v zletnem odboru, je požrtvovalno deloval za časa priprav v zletni pisarni in vestno opravljal uredniške posle pri »Sletskem Vestniku«, med zletom samim pa je priskočil na pomoč, kjerkoli je bilo treba. Še težjo nalogo pa je prevzel po zletu s tem, da je sprejel uredništvo »Spomenice o I. jugoslovenskem vsesokolskem zletu«. Prvi zvezek obširnega dela je že izšel in kaže, da bo delo pod souredništvom br. Gangla stvarno in umetniško na vrhuncu.

Brat Gangl je tudi sodruženik pri sokolskem koledarju, ki je prej izhajal pod imenom »Slovenski sokolski koledar«, od leta 1920. pa kot »Jugoslovenski sokolski koledar«. Njegovi spisi so: »Naša zavednost« (l. 1914.), »Br. dr. Oražen in br. Miha Verovšek« (l. 1922.), »Na pot v Ljubljano« (l. 1922.), »Hočem!« (l. 1923.), Ganglovo literarno delo v Sokolstvu je torej precej obširno in vselej temeljito. Da tudi Čehi visoko cenijo njegove sokolske spise, pričajo laskave ocene, ki so jih prinesli že večkrat češki sokolski listi. Najboljši dokaz o tej trditvi pa je gotovo češki prevod članka »Hočem!« iz letošnjega koledarja, priobčen v uradniškem glasilu Češke Obce Sokolske »Vestnik Sokolsky«.

Podrobnega dela, ki ga vrši br. Gangl za Sokolstvo, ni mogoče opisati, ker ga je preveč in je mnogokrat neopazeno. Jugoslovensko Sokolstvo preko širne naše domovine ima ob 50letnici br. Gangla samo eno željo: naj bi energija in ona goreča ljubezen br. Gangla do Sokolstva ne izgini nikdar! Zdravo!

Ivan Bajželj.

Šola je mrtva, če je učitelj brez duha in čustva.

E. G.

Organizator slovenskega šolstva po prevratu.

Pod bivšo šolsko upravo je bilo slovensko šolstvo pravcata pastorka, kakaj nikoli ni uživalo tistega razmaha, ki smo ga upravičeno zahtevali v nešteti slučajih z ozirom na število slovenskega naroda in v primeri z drugimi avstrijskimi narodi.

Kako vse drugače in z veliko ljubeznijo je prejšnja šolska uprava skrbno negovala nemško šolstvo po naših lepih slovenskih krajih, zlasti na Koroškem in južnem Štajerskem! Nadarjeno našo šolsko dečo so mučili z nemščino, da bi si preveč ne bistrila svojega čilega, do vzetnega duha v umljivi, blagolasi materinščini. Šolske oblasti so nam s pogostimi razpisi in odredbami zabranjevale narodno vzgojo mladine, ker so se tedaj državni krmilarji bali narodno zavednega naraščanja...

Posebno na bivšem Kranjskem so bila trnjeva pota in težki boji vselej ob ustanovitvi kake nove slovenske šole ali kadar je šlo za razširjenje že obstoječe šole v večrazrednico. Zato pa osnovno šolstvo ni bilo na isti višini razvoja, ki bi na njej moralo biti po številu šolske dece.

Pred svetovno vojno je bilo na Kranjskem 385 osnovnih šol s 1101 razredom, od teh 345 slovenskih, 2 slovensko-nemški in 38 nemških šol, ki jih je obiskovalo 83.072 otrok tako, da je prihajalo povprečno na vsak razred 75 otrok. V tako prenapoljenih razredih pač ni bilo pričakovati ugodnih učnih uspehov, posebno na štirirazrednicah, kjer smo mučili šolsko mladino (na deželi!) z nemščino, ki je po učnem načrtu ugrabljala kar po pet, šest ali sedem tedenskih učnih ur!

in slovensko napredno učiteljstvo! Z gnjevom v srcu se spominja onih časov, ko so mu kratili svobodo in jemali ugled med narodom, ko so mu rezali ovsen kruh, ko so mu — »numerirali kosti!« Pa značajno učiteljstvo ni klonilo, ostalo je — združeno v »Zavezi« — nemajno na strani svojih tovarišev-voditeljev, ki je med njimi v prvih vrstah korakal naš neustrašni zagovornik pravice in resnice, naš — Gangl.

Na vsakoletnih Zavezinih zborovanjih — naših parlamentih — smo pozorno sledili njegovim temeljito zamišljenim razpravam, ki nas je v njih navduševal za vse pravično in lepo, ki je v njih z njemu lastno zgovornostjo preudarjeno pa neusmiljeno bičal vse krivice, ki so se dogajale bodisi šolstvu bodisi učiteljstvu, pa naj so te prihajale od koderkoli! Še imamo v živem spominu njegov obširni govor, ko je leta 1900. na XXII. glavni skupščini v Novem mestu stvarno razpravljalo o § 1. državnega šolskega zakona.

Mož, ki se je vedno potegoval za pravico, pošteno delo in ugled slovenskega učiteljstva, je moral med vojno trpeti mučno preganjanje kot »politično nezanesljiv«; toda pravica, ki je bila še vedno in povsod zmogovalka, je tudi tu zdrobila vse zahrbtnje spletke, udušila krivico in mu prinesla vsaj del zadoščanja.

Po prevratu leta 1918. je zasijalo zlato solnce težko pričakovane svobode narodnemu šolstvu in slovenskemu učiteljstvu in tudi Ganglu. V ujedinjeni jugoslovanski državi smo vzradoščeni in kakor prerajeni prvič prosto zadihali pod svojim jugoslovanskim kraljem, ki je postavil Gangla na čelo narodnega osnovnega šolstva na bivšem Kranjskem in v Prekmurju in imenoval za višjega šolskega nadzornika njega, ki ga dičijo vse lepe lastnosti, ki ima razum in srce za razvoj in napredek narodnega šolstva.

S pomlajenimi silami se je Gangl oprjel organizacijskega dela na šolskem in prosvetnem polju. Jedva smo se začeli uživljati v nove razmere, že ga vidimo na delu za preustrojitev šolstva in narodne vzgoje. S tovarišem, okrajnim šolskim nadzornikom Fletetom, je sestavil »Načrt za preustrojitev narodnega šolstva«, ki je izšel leta 1919. in ki določa temeljna načela za narodno in narodno višje šolstvo ter za izobrazbo in pravno stališče učiteljstva teh šol. Za nujno dolžnost je smatral poziv vlade v Beograd k anketi za sestavo šolskega zakona (leta 1921.), kjer so upoštevali njegova stvarna razmotrivanja in utemeljene predloge.

Višji šolski svet je po Ganglovih priporočilih in navodilih pošiljal v slovenski del Koroške zavedno slovensko učiteljstvo, ki je radovoljno hitelo na izpraznjena učna mesta na tamošnjih osnovnih